

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ.КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Р Е Ц Е Н З И Я

НА ДИСЕРТАЦИЯТА НА **ИВА СТЕФАНОВА СТОЙКОВА** ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „доктор ” НА ТЕМА:

*„СИСТЕМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА В ХОТЕЛИТЕ В КУРОРТЕН
КОМПЛЕКС „БОРОВЕЦ”*

Рецензент: проф. д-р Петър В.Петров

Представената за рецензиране и защита дисертационна разработка на редовната докторантка Ива Стойкова е едно напълно завършено и особено актуално научно изследване, базирано на детайлно анализиране на събрания фактически материал за един отдавна създаден и използван курортно-туристически комплекс „Боровец” в курортно-туристическата локализация „Самоков-Боровец-Бели Искър”. През последните години интересът към него постоянно нараства, което прави изследването от геоекологична гледна точка още повече актуално в унисон с глобалния проблем за постоянно и трайно опазване на околната среда. Дисертацията е разработена под научното ръководство на доц.д-р Николина Попова в профила на катедра „География на туризма” при Геолого-географския факултет на Софийския университет „Св.Климент Охридски”.

Основната теза в разработката се заключава в това, че в глобален план все повече се увеличава диспропорцията на геоекологичния баланс по отношение изчерпаемостта на природните ресурси и интензифициращата се проява на опасни геоекологични катастрофи /природни и антропогенни/, довеждащи до трудно преодолими кризи в околната среда. В такава съвременна обстановка създаването на научно

обоснована система за управление на околната среда в курортно-туристически комплекси е напълно необходима. А още по-необходима е тя при управлението на хотелските дейности, която тенденция се наблюдава в планетарен мащаб и чието практическо прилагане е още по-необходимо за регулираното управление на нашето туристическо стопанство.

Структурирането на дисертацията се отличава със стройност и целенасоченост, което я прави в съответна степен и оригинална. На 166 стандартно принтирани страници са разработени 3 основни части, плюс Увод с цел, обект, задачи и предмет на изследване - 10 с. и като четвърта част – Изводи и заключение – 11 с. Съобразно поставената цел основната тежест на разработката се съдържа в 1, 2 и 3 част, съответно включващи методологичните основи на изследването (1 ч.-56 с./, развитието на туризма в К.К. "Боровец" /2 ч. – 72 с. / и проучването на нагласите на управителите на хотели и туристите към системите на управление на околната среда /СУОС//3 ч. – 34 с./ . В текста са включени 22 таблици и 27 фигури, като повечето от тях са оригинални и представляват диаграмни изображения, показващи визуално анализирания фактически материал и доказващ реалността на твърдението или извода на автора. Приложенията, на брой 28, включват предимно таблично оформени данни от оригинални анкетирания, а така също различни документационни материали, относно обекта за изучаване и 2 цветни картни изображения, показващи пространствената характеристика на обекта. Използваните, умело подбрани информационни източници включват общо 198 публикации /71 на кирилица и 127 на латиница/, обхващащи периода 1990-2010 /20 г./ . На използваните 6 интернетни сайта обаче липсва хронологична информация. Всички източници, с някои изключения, са коректно цитирани в текста. Това показва широките познания на авторката, ползваща перфектно два чужди езика, за голямата ѝ литературна осведоменост. На края на дисертационния труд са включени списъци на използваните в текста съкращения, поместените таблици и фигури. Посоченото до тук в рецензията дава основание да се отбележи, че дисертацията е отлично структурирана и илюстрирана.

В Увода, след обосновката за актуалността на темата достатъчно ясно и кратко са определени целта на разработката и конкретните задачи за нейното постигане. Специално искам да подчертая максимално точното формулиране на обекта за изучаване и предмета на изследване в дисертационния труд. Такава постановка много рядко се установява в научни трудове въобще. В уводната част макар и на кратко, но много точно, дисертантката е определила от природогеографска гледна точка местоположението на обекта за изучаване.

В част I последователно в 4 пунктоации са интерперитрани теоретико-методологичните основи на изследването, понятийния апарат, същността и особеностите на туристическото развитие. Специално внимание е отделено на инструментариума и индикаторите за постигане на устойчивост на околната среда в туризма. Изтъкната е същността на системата за управление на околната среда и нормативните изисквания за опазването ѝ в туристическите дейности и конкретно в хотелския сектор. На базата на различни авторски становища дисертантката доказва, че анкетния метод е най-доказателственият за масово проучване на отношения и нагласи на туристите и хотелиерите по опазване на околната среда. При този, научна правилен социологически метод, е необходимо да се намери критерий/корекционен коефициент/, който да намали ефекта от субективизъм. Не може в никакъв случай да се отрече, че дисертантката е използвала много коректно този метод като основен с разработените от нея три вида анкетни карти. Правилна е диференциацията на основните източници на информация /стр.13/. Не може да се съгласим обаче с определението на Геоекологията като наука, цитирано по Д. Дачев, че тя е направление „на границата на геологията и екологията“. Като цяло в интерпертирането на понятийния апарат авторката има правилна ориентация, насочена към изясняване същността на системата за управление на околната среда в хотелските комплекси. В тази първа част дисертантката е разгледала твърде подробно концепцията за устойчивото развитие на базата на многобройни автори, но не дава свое виждане. Постегнато са представени инструментите за постигане на устойчиво туристическо развитие, индикаторите и стандартите за такова развитие на околната среда, но всичко на основата на чужди автори. Много подробно са представени в раздел 3 на първата част системите за управление на

околната среда в хотелския сектор при което е акцентирано върху практическото им приложение. В тази връзка са посочени някои предимства от това прилагане при управлението на средата в хотелския сектор. Тези постановки на авторката може да се оценят като съществен приносен елемент в дисертацията. Особено указателни в това отношение са таблиците 2 и 3 на стр.47,48/Основни дейности на негативното влияние/ и на стр.50 и 51/Индикатори за устойчиво развитие/,но не се разбира обаче дали дисертантката е допълнила или корегирала някои неща в тях. Препоръката която прави тя на стр.52 за изготвянето на наръчник за използването им е напълно необходима. Много правилно са изтъкнати предимствата от приложението на СУОС в хотелския сектор. Компетентно, детайлно и с добра интерпретация са представени СУОС в нашата страна. Като цяло първата част от дисертационния труд има значителен теоретико-методологичен принос.

Втората част от разработката/с. 66-121/, посветена на развитието на туризма в К.К."Боровец", е съществена част от дисертацията. Тук са представени предимно материално-техническата база-основно настанителната, състоянието на околната среда и геоекологичната обстановка. На стр.95 обаче не е ясно в какъв аспект се диференцират понятията: „околна природна среда“ и „рекреационна среда“. Те не са определени и в Приложение 4 /Речник на термините/. Може да се приеме за изчерпателна характеристиката за състоянието на природната среда. Много добра интерпретация е дадена на основните природни геокомпоненти на средата – релефа, климата и другите. При ландшафтната диференциация трудно може да се съгласим, че една сграда от урбанизирания тип ландшафти може да бъде класифицирана като отделен ландшафт и оценен той като най-устойчив /стр.108/. В общата урбанизирана ландшафтна обстановка в курорта от геоекологична гледна точка остро стои въпроса за застрояването на нови площи в териториалния обхват на Боровец? Разделът 2.3. Геоекологични проблеми/с.116-122/ е разработен общо взето правилно, но се наблюдават редица повторения с други раздели в дисертацията. Например в предходните два раздела 2.1. и 2.2. Съвременните геоекологични проблеми са разгледани обобщено, но диференцирано, що се отнася до отделните въздействия върху околната среда и неотложността на тяхното

своевременно разрешаване като шумовото натоварване, замърсяването на въздуха от автотранспорта, почвената ерозия по ски пистите, отпъкването на тревните площи, сметищата, замърсяването със строителни материали, пречистването на отпадъчните води, състоянието на каналната мрежа, занемарените сгради и др. Диференцирането на двете групи геоекологични проблеми има значително практическо значение с оглед на предстоящите неотложни възстановителни и подобрителни дейности в курорта. Фактическите данни в цялата втора част на дисертацията са достоверно представени и целенасочено анализирани. В заключение на тази част от дисертацията би следвало да се аргументира въвеждането на строг контрол върху изпълнението на дейностите по опазване на околната среда като част от цялостната система на геоекологичното управление на курортните и специално хотелските комплекси.

В част трета на дисертацията /стр.122-155/ е направен изчерпателен анализ на проучването на нагласите, т.е. на отношението на управителите на хотелите и на туристите към системите на управление на околната среда в хотелите на К.К."Боровец". Съгласно поставената цел на разработката /вж.стр.7/ тази част е най-съществената от дисертационната разработка. Последователно в три основни точки първо е обоснован методът на проучването, след това са представени в три отделни подточки резултатите от изследването и на трето място, също в три подточки, са направени изводи от проучването. За основен и единствен е приет методът на анкетирането. Правилно и целесъобразно авторката е диференцирала три различни въпросника, а именно: 1-за проучване отношението на управителите на хотелите; 2-за влиянието на самите хотели към околната среда; 3-за отношението на туристите към осъществяваните дейности включени в СУОС в хотелския сектор. И трите анкетни формуляри са детайлно разписани и отговарят на изискването за търсенията на докторантката на същността в нейното изследване /вж.Приложения 8,9, 10 и 11/. Резултатите от първата анкета са анализирани със съвременни оценъчни мерни скали, които показват важни и очаквани положителни резултати към СУОС от страна на хотелиерите. Второто анкетно проучване, въпреки че е много важно, е поограничено анализирано и получените резултати не са обобщени, но са

твърде указателни за СУОС в хотелския сектор. В третото анкетно изследване е направен детайлен анализ на отношението на туристите към евентуалното осъществяване на системно управление на околната среда в хотелското пространство. На първо място е проучено мнението на туристите за състоянието на средата и ролята на туризма за нейното съхраняване. Интересен е резултатът, че повечето туристи /две трети/ считат, че туризма застрашава природната среда /с.135-136/ и около 25% изразяват мнение, че туризма „спомога за опазване на природата“. Управлението на хотелите трябва да предприеме активни дейности за опазване на геоприродата, тъй като повечето туристи /83%/ искат да се настаняват в хотели с високо качество на околната среда и особено на нейната природа. Това е очакван резултат, но е доказан количествено чрез конкретното изследване на докторантката. Без да давам повече конкретни постижения в тази същностна част на дисертацията подробното изследване показва уменията на кандидатката да провежда на съвременен ниво научно търсене, потвърдено и от международния опит в такива изследвания /вж. стр.140-146/.

На края на цялостното проучване, представено в третата част на дисертацията са извлечени обобщено основни резултати от него /стр.147-155/. За всяка група резултати е акцентирано върху конкретните моменти от проучването на управленските хотелски изпълнители, върху въздействието на хотелските дейности на състоянието на околното пространство и данните от отношението на туристите. Цялостна обобщена оценка на резултатите от такова задълбочено изследване не е направена, но според мене тя не е добра, тъй като това проличава особено от негативните моменти, които преобладават при конкретните констатации, изцяло за К.К. „Боровец“.

Четвъртата основна част в дисертацията е озаглавена пак като Основни изводи от проучването на СУОС в курортния комплекс плюс Заключение / стр.156-165/. Тези изводи са формулирани по-обобщено и акцентират на най-важните резултати от цялостното изследване. Изтъкната е непосредствената зависимост на икономическата ефективност от геоекологичното състояние на околната среда от една страна и отношението на хотелиерите и туристите към СУОС – от

друга.Заключението генерализира извършените проучвания и анализи и на тази база извежда 6 актуални проблема за разрешаване при устойчивото развитие на К.К."Боровец".Изведени са също така и 4 забелязани тенденции в това развитие.На края са определени три сфери на дейности /Политика.Практика.Информация/ по отношение бъдещото развитие на курорта на базата на природните дадености и хотелското управление в СУОС.Твърде интересно завършва Заключението на дисертацията,където според авторката „изследването дава тревожни резултати за въздействието на хотелите върху околната среда".въпреки положителното отношение към СУОС на хотелиерите и туристите.

Въпреки изцяло и напълно положителната ми оценка към представения дисертационен труд, независимо от посочените конкретни критични бележки в рецензията, ще си позволя да изразя и някои по-основни мнения:

1.По отношение на транскрибираното от английски език понятие „устойчиво развитие".Не е ли по-правомерно, по-логично, съобразно контекста, то да бъде замяно с „регулирано развитие" на туризма.В изследването се доказва,че СУОС регулира развитието на туризма и то във всякакъв мащаб – на локално,регионално, национално, та даже и на глобално ниво.

2.Ако не на редица,то на някои, места в текста на отделните части на дисертацията се наблюдава многословие, особено в сложните изречения при интерпретациите и анализите на фактическия материал,което може да породи ако не двусмислие, то поне инвариантност.Напр.на стр.117,118,119,120;на стр.159,II абзац и на др.места.

3.При такова обемно научно изследване на въздействието върху околната среда и спрямо една от най-развиващите се антропогенни дейности в съвременната епоха като туризма, е необходимо при следващи разработки, да се приложи по-комплексен подход, какъвто е ландшафтно-екологичният /вж.монографиите на Форман и Годрон/-

4.Като препоръка бих предложил да се даде на разположение и/или да се депозира дисертационната разработка на вниманието на държавните и

другите институции по туризма, а на pewno и на самите хотелиери в по-съкратен и приложим вариант /тип брошура/.

Авторефератът е правилно балансиран и отразява чрез структурата си същността на дисертационния труд. Основните приноси са генерализирани и отговарят на извършеното изследване от докторантката. В тях би могло да се акцентира и на прагматичната страна на изследването. Представени са 3 публикации, които отговарят на темата на дисертацията, които в известна степен я допълват.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Независимо от направените критични бележки и оценки, считам че представеният научен труд е твърде актуален, дисертабилен и в завършен вид като лично дело на докторантката. В работата са демонстрирани безспорни научни и научно-приложни резултати, оригинален принос на авторката в областта на туризма и геоекологичното управление на околната среда. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания и методични умения в тези области и способност за самостоятелни научни изследвания. Въз основа на гореизложените аргументи предлагам на почитаемите членове на Научното жури да присъдят на редовната докторантка Ива Стефанова Стойкова образователната и научна степен „доктор“.

София, 18.06.2011 г.

Рецензент:

/проф. д-р П. В. Петров/